

هاشمی رفسنجانی
کارنامه و خاطرات سال ۱۳۵۹

انقلاب در بحران

عباس بشیری

هاشمی رفسنجانی، اکبر، ۱۳۱۳ -

کتابنامه و خاطرات سال ۱۳۵۹: انقلاب در بحران/

هاشمی رفسنجانی؛ زیر نظر محسن هاشمی؛ [به اهتمام] عباس بشیری. -

تهران: دفتر نشر معارف انقلاب، ۱۳۸۴.

۶۰۰ ص: مصور، نمونه، عکس.

ISBN : 964-7193-09-2

قیمت: ۴۵۰۰۰ ریال

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

واژه نامه.

کتابنامه به صورت زیر نویس.

۱. هاشمی رفسنجانی، اکبر، ۱۳۱۳ - - خاطرات. ۲. هاشمی رفسنجانی، اکبر،

۱۳۱۳ - یادداشتها. ۳. ایران - تاریخ - انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷ - خاطرات .

الف. هاشمی بهرمانی، محسن، ۱۳۴۰ - ب. بشیری، عباس، ۱۳۴۱ -

گردآورنده. ج. دفتر نشر معارف انقلاب. د. عنوان. ه. عنوان: انقلاب در بحران.

۹۵۵/۰۸۴۲۰۹۲

DSR ۱۶۷۰ / ۵۲۱۳

۱۳۸۴

۸۴-۳۷۰۲۴ م

کتابخانه ملی ایران

دفتر نشر و کتابخانه ملی

تهران، صندوق پستی: ۴۶۴۸ - ۱۹۳۹۵

هاشمی رفسنجانی کارنامه و خاطرات سال ۱۳۵۹ انقلاب در بحران

زیر نظر:

محسن هاشمی

به اهتمام:

عباس بشیری

با تشکر از:

صدیقه شمس السادات میری، بهاره بشیری

سیده فاطمه بنی هاشمیان، فرزانه آقایی

قادر باستانی، رضا مختاری اصفهانی، فرهاد قاسمی

نوبت چاپ: اول

شابک: ۹۶۴ - ۷۱۹۳ - ۰۹ - ۲

شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه

ISBN : 964-7193-09-2

قیمت: ۴۵۰۰۰ ریال

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

موضوع	صفحه
سخن آغاز.....	۱۷
یادداشت ناشر.....	۳۹
فصل اول - انقلاب در بحران.....	۴۳
پیام‌های نوروزی امام.....	۴۵
سفر به بندرعباس.....	۴۸
در استان کرمان.....	۴۹
تعطیلات نوروزی و دانش‌آموزان.....	۵۰
شاه در مصر.....	۵۱
نتایج انتخابات تهران.....	۵۱
اعتراض به نتایج انتخابات.....	۵۴
امام و پیامی از کاخ سفید.....	۵۵
روز جمهوری اسلامی.....	۵۹
قطع رابطه آمریکا با ایران.....	۶۰
مقابله با تهدیدها.....	۶۳
مین‌گذاری در خلیج فارس.....	۶۴
عراق و مقابله با انقلاب اسلامی.....	۶۵

۶۷	دستگیری و شهادت آیت الله محمد باقر صدر
۶۸	دوستان و دشمنان انقلاب
۷۰	با جوانان
۷۱	راه‌های خودکفایی و حفظ وحدت ملی
۷۴	ستادهای عملیاتی در دانشگاهها
۷۴	در تبریز
۷۸	انقلاب در دانشگاهها
۷۹	دانشگاهها، شورای انقلاب و مردم
۸۲	دعوتی برای مناظره
۸۵	عزای عمومی در شهادت آیت الله محمد باقر صدر
۸۸	سالگرد شهادت استاد مطهری
۹۰	معجزه در طبس
۹۴	شورای انقلاب و حادثه طبس
۹۶	پیامدهای تجاوز آمریکا
۹۷	اشغال سفارت ایران در لندن
۹۹	در اهواز
۱۰۰	در یزد
۱۰۱	مرحله دوم انتخابات مجلس
۱۰۲	دولت موقت دیگر
۱۰۳	تصویب آرم جمهوری اسلامی
۱۰۶	مشاوران امام در شورای عالی دفاع
۱۰۷	مشکلات تشکیل شورای نگهبان و شورای عالی قضایی
۱۰۹	شکل‌گیری رسمی مجلس شورای ملی
۱۱۱	سالگرد ترور

۱۱۲	.....	سوسیالیست‌های اروپا در ایران
۱۱۳	.....	افتتاح مجلس
۱۱۶	.....	ترکیب مجلس شورا
۱۱۷	.....	اعتبارنامه نمایندگان
۱۱۸	.....	گرامیداشت ۱۵ خرداد ۴۲
۱۲۰	.....	ستاد انقلاب فرهنگی
۱۲۳	.....	مفهوم آزادی
۱۲۴	.....	میثاق همکاری و وحدت
۱۲۵	.....	بنی صدر و شهید آیت
۱۲۶	.....	جلسه‌ای برای تفاهم
۱۳۰	.....	تشکیل پلیس قضایی
۱۳۱	.....	متروی تهران
۱۳۳	.....	انقلاب اداری و پاکسازی ادارات
۱۳۵	.....	پوشش اسلامی زنان در ادارات
۱۳۶	.....	گرانی بیداد می‌کند، چرا؟
۱۳۹	.....	نشانه‌هایی از کودتا
۱۴۳	.....	عملیات کودتا
۱۴۴	.....	سرکوب کودتا
۱۴۶	.....	بحث کودتای نوژه در مجلس
۱۴۸	.....	مصاحبه رادیویی پیرامون کودتای نوژه
۱۵۰	.....	انتخاب هیات رئیسه مجلس
۱۵۳	.....	شورای انقلاب در پایان راه
۱۵۴	.....	نخستین مصوبه رسمی مجلس
۱۵۵	.....	مراسم تحلیف رئیس‌جمهور

۱۵۸	اولویت‌های مجلس
۱۶۰	یک پیشنهاد غیرمنتظره
۱۶۱	اعتبارنامه دکتر آیت
۱۶۲	دیدار با کاردار شوروی
۱۶۳	بن‌بست انتخاب نخست‌وزیر
۱۶۵	رد یک شایعه
۱۶۶	مرگ شاه
۱۶۷	نامه نمایندگان کنگره آمریکا
۱۶۸	مصاحبه با تلویزیون آلمان
۱۷۱	حمله پلیس آمریکا به دانشجویان ایرانی
۱۷۲	نخست‌وزیری شهید رجایی
۱۷۶	کنگره آزادی قدس
۱۸۰	دیدار نمایندگان مجلس با امام (ره)
۱۸۲	مصاحبه‌های منظم
۱۸۴	دیدار با سفرا
۱۸۵	دیدار با سفرای اروپایی
۱۸۷	نامه‌های دیگری از آمریکا
۱۸۹	پیامی از جامعه اقتصادی اروپا
۱۹۰	رفع خطر از رئیس جمهور
۱۹۱	معرفی اعضای کابینه
۱۹۶	دومین سالگرد مفقود شدن امام موسی صدر
۱۹۷	دیدار با سفیر فلسطین و کاردار الجزایر
۱۹۸	اتحاد سوریه و لیبی علیه اسرائیل
۱۹۹	تذکری به دولت انگلیس

۲۰۰	بنی صدر و سخنرانی ۱۷ شهریور ۵۹
۲۰۱	در دفاع از نیروهای انقلابی
۲۰۷	رای اعتماد به کابینه رجایی
۲۱۰	بنی صدر در بیراهه
۲۱۱	کودتا در ترکیه
۲۱۲	گفتگو با رادیو و تلویزیون ایتالیا
۲۱۴	کمیسیون ویژه مسأله گروگانها
۲۱۶	روز آغاز تهاجم
۲۱۹	زمینه های تجاوز عراق به ایران
۲۲۱	اهداف متجاوز و حامیان آن
۲۲۲	آمریکا و تجاوز عراق
۲۲۴	نقش اسرائیل و اعراب منطقه در جنگ
۲۲۵	شرایط ایران در شروع جنگ
۲۲۶	پیش بینی و پیشگیری از تجاوز عراق
۲۲۷	اولین عملیات نظامی علیه دشمن
۲۲۹	گزارشی از اوضاع کشور به مردم
۲۳۱	ارتش و روزهای آغاز جنگ
۲۳۳	تجاوز و اشغال
۲۳۵	درخواست آتش بس
۲۳۶	میانجی گران صلح
۲۳۸	بمباران مناطق مسکونی
۲۳۹	دیدار با سفیر کره شمالی
۲۴۰	سازمان ملل و تجاوز عراق
۲۴۲	تحلیلی از جنگ تحمیلی

۲۴۶	دیداری دیگر با سفیر شوروی
۲۴۷	زلزله در الجزایر
۲۴۹	شورای عالی دفاع
۲۵۲	در دزفول و اهواز
۲۵۶	مقررات دفاع شهری
۲۵۷	مقاومت در خرمشهر
۲۵۸	نخست‌وزیر در سازمان ملل
۲۵۹	حملهٔ موشکی به دزفول
۲۶۰	اسارت وزیر نفت
۲۶۲	شرایط آزادی گروگانها
۲۶۴	رادیو و تلویزیون و قانون تازه
۲۶۶	سوریه و جنگ تحمیلی
۲۶۷	نخستین سفر رسمی خارجی
۲۶۹	در کشور الجزایر
۲۷۱	مصاحبه در الجزایر
۲۷۴	خاطرات به یادماندنی از الجزایر
۲۷۶	در کشور لیبی
۲۷۹	دیدار با معمر قذافی
۲۸۱	در کشور سوریه
۲۸۲	سخنرانی در مجلس ملی سوریه
۲۸۶	در مدرسهٔ علوم دینی دمشق
۲۸۹	در کشور لبنان
۲۹۲	مصاحبه با روزنامهٔ السفیر
۲۹۳	دیدار با فلسطینی‌ها

۲۹۵	در جمع علمای شیعه لبنان
۲۹۸	دیدار با منیر شفیق
۲۹۹	اجلاس سران عرب در امان
۳۰۰	دستاوردهای سفر
۳۰۳	عملیات نیروی دریایی
۳۰۶	گزارش سفر به نمایندگان مجلس و مردم
۳۰۸	مصاحبه با خبرنگار سی‌بی‌اس کانادا
۳۱۰	شایعه شکنجه در زندانها
۳۱۲	بار دیگر در اتاق عمل جراحی
۳۱۴	در حمایت از ولایت فقیه
۳۱۵	جلسه‌ای دیگر برای تفاهم
۳۱۹	قانون اساسی و اختیارات در قوه مجریه
۳۲۰	بن‌بست تعیین وزیر امور خارجه
۳۲۳	سمینار ائمه جمعه
۳۲۴	عدم همکاری بنی صدر با سپاه
۳۲۶	حقیقت یک شایعه
۳۲۸	بار دیگر بحث وزارتخانه‌های بی وزیر
۳۳۰	سالگرد اشغال افغانستان
۳۳۱	پاسخ به ریگان
۳۳۲	بنیاد شهید، نهادی انقلابی
۳۳۳	سمینار سفرا و کارداران
۳۳۵	عملیات هویزه
۳۳۸	دیدار با مدیران بهزیستی
۳۳۸	در جمع فرهنگیان

۳۳۹	اولاف پالمه، سفیر صلح سازمان ملل
۳۴۲	اعتراض به فرانسه
۳۴۳	الجزایرو میانجی‌گری بین ایران و آمریکا
۳۴۴	آزادی گروگانها
۳۴۷	کنفرانس سران اسلامی در طائف
۳۴۹	سفر به شهرستانها
۳۵۰	در همدان
۳۵۳	در پایگاه هوایی نوژه
۳۵۴	پاسخ به یک ادعای خلاف
۳۵۵	در کرمانشاه
۳۵۸	دستاوردهای انقلاب
۳۶۱	نامه‌ای دیگر برای امام(ره)
۳۶۸	سالگرد تأسیس حزب جمهوری اسلامی
۳۷۰	اعتصاب در شرکت واحد
۳۷۳	ورزش در جامعه
۳۷۴	چماقداران
۳۷۸	مجلس و مذاکرات صلح
۳۸۱	هیأت صلح کنفرانس اسلامی
۳۸۳	در بزرگداشت پاسداران شهید
۳۸۵	جنگ روانی علیه انقلاب
۳۸۶	دولت و ناهماهنگی در مدیریت اقتصادی کشور
۳۸۸	طرح تعیین سرپرستی وزارتخانه‌های بی‌وزیر
۳۹۱	حادثه ۱۴ اسفند ۵۹
۳۹۴	مجلس و وقایع ۱۴ اسفند

در لرستان	۳۹۸
در بروجرد	۴۰۱
نامه‌ای از شهید بهشتی برای امام (ره)	۴۰۴
پیشنهاد مناظره از طرف بنی صدر	۴۱۲
دیدار با امام (ره) و پیامی برای همه	۴۱۳
استقبال از پیام امام (ره)	۴۱۸
کارنامه مجلس در سال ۵۹	۴۱۹
در آستانه سال ۶۰	۴۲۲
فصل دوم - ضمائم	۴۲۵
پیوست‌ها	۴۲۷
گزارشهای مجله تایم از تجاوز نیروهای آمریکایی به ایران	۴۲۹
کارنامه شورای انقلاب از زبان دکتر باهنر	۴۳۹
پاسخ نمایندگان مجلس شورای اسلامی به نامه نمایندگان کنگره آمریکا	۴۵۱
نامه دانشجویان ایرانی مقیم انگلیس به مجلس شورای اسلامی	۴۶۵
مصوبه مجلس شورای اسلامی درخصوص شرایط آزادی گروگانها	۴۶۹
قانون اداره صدا و سیمای جمهوری اسلامی	۴۷۳
آقای حافظ اسد و جنگ عراق علیه ایران	۴۷۷
بیانیه کامل الجزایر	۴۸۱
نامه‌ای برای امام (ره)	۴۹۵
روزشمار وقایع انقلاب اسلامی - سال ۱۳۵۹	۵۰۱
واژه‌نامه	۵۷۵

سخن آغاز

بسم الله الرحمن الرحيم

اگر خوانندگان با مجموعه خاطرات اینجانب آشنا باشند، می‌دانند که خاطراتم تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی در کتاب دو جلدی «دوران مبارزه» که حجم انبوه اسناد و مدارکی که از فعالیتهای انقلابیم در سازمان اطلاعات و امنیت رژیم سابق (ساواک) بود، آورده شده است و کارنامه و خاطرات سالهای ۶۰، ۶۱ و ۶۲ نیز به استناد مطالبی که از حوادث مهم داخلی و خارجی، بصورت روزانه در صفحه‌ای از تقویم متعلق به همان روز نوشته‌ام، پس از تنظیم نهایی به ترتیب تحت عناوین «عبور از بحران»، «پس از بحران» و «آرامش و چالش»، منتشر شده است.

اما در این میان و تا چندی پیش خاطراتم در سه سال ۱۳۵۷، ۱۳۵۸ و ۱۳۵۹ علی‌رغم اهمیت این دوره تاریخی، تنظیم و منتشر نشده بود. این امر به لحاظ اینکه یادداشتهای منظمی از حوادث و رویدادهای آن سالها نداشتم و بعدها نیز فرصتی برای تنظیم خاطرات این دوره به دست نیاورده بودم، ایجاد شده بود. سالها بود که در اندیشه تنظیم خاطرات این دوره بودم که بحمدلله اکنون این مهم با همت فرزندان محسن که مسئولیت دفتر نشر معارف انقلاب را دارد و تلاش و پیگیری جناب آقای بشیری، به ثمر نهشته است و پس از تنظیم و انتشار کتاب «انقلاب و پیروزی» که خاطرات سالهای ۱۳۵۷ و ۱۳۵۸ را شامل می‌شود و نیز کتاب حاضر که کارنامه و خاطرات سال ۱۳۵۹ را در برمی‌گیرد، این سلسله خاطرات تکمیل گردیده و زمینه برای تنظیم و انتشار خاطرات سالهای ۶۳ به بعد نیز فراهم شده است.

گفتنی آن که شیوه تنظیم کتاب حاضر نیز همانند کتاب «انقلاب و پیروزی» بوده و مطالب آن با بهره‌گیری از مجموعه مصاحبه‌ها، سخنرانی‌ها و اسناد مربوط که تعداد آنها نیز در حد قابل توجهی است، پس از تدوین و تنظیم نهایی منتشر می‌گردد.

همچنین در مورد نام کتاب به نظر می‌رسد عنوان «انقلاب در بحران» برای خاطرات این سال، از آن جهت که سال ۵۸، سال بروز چالش‌ها و مقدمات ایجاد بحران‌ها و سال ۶۰ نیز سال زوال تدریجی بحران‌ها بوده، نام با مسمایی است چرا که در این سال بروز و ظهور بحران‌های سیاسی در بعد از انقلاب اسلامی به اوج خود رسید و تأثیرات مهمی در صحنه سیاسی ایران و جهان برجای نهاد.

در واقع سال ۱۳۵۹ بحرانی‌ترین سال تاریخ انقلاب از آغاز تاکنون است ولی از دل این بحران‌ها و چالش‌ها ثبات و استحکام برای نظام اسلامی بدست آمد.

در آغاز این سال چند مسأله بحران ساز داشتیم که از سال پیش تداوم یافته بودند که از جمله آنها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

منازعات قومی و منطقه‌ای

پراکندگی‌های قومی، زبانی و مذهبی مختلفی که در ایران از سال‌های بسیار دور وجود داشته، بهانه مناسبی برای سوءاستفاده دشمنان ملت ما بوده که با تکیه بر آن به مقابله و مبارزه با نیروهای انقلاب پرداختند. بطوری که به محض پیروزی انقلاب این مناطق با هجوم عوامل ضدانقلاب و وابستگان به قدرتهای خارجی مواجه و با تمرکز گروه‌های سیاسی عمدتاً چپ‌گرا، آتش فتنه یکی بعد از دیگری شعله‌ور شد. چنانچه در منطقه کردستان خودمختاری خلق کرد بهانه درگیری و آشوب گردید و سپس در خوزستان، ترکمن صحرا، بلوچستان و آذربایجان، با عناوینی همچون خلق عرب، خلق ترکمن، خلق بلوچ و خلق ترک، مردم این مناطق در مقابل انقلاب قرار داده شدند و با زمینه چینی‌های مختلف، حوادث ناگواری را به وجود آوردند.

سیاست شورای انقلاب و دولت موقت به پیروی از رهبری انقلاب، حل و فصل

این مسائل از طریق گفت‌وگو و روشننگری افکار عمومی و پرهیز از اقدامات نظامی بود، ولی متأسفانه این خواست امام و شورای انقلاب محقق نشد و روند حوادث و گسترش آشوب‌ها و هرج و مرج‌های قومی به ویژه در کردستان در مواردی خون‌چکان شد و غده‌ای چرکین در جامعه کاشت و سبب شد که نه تنها سال ۵۸ بلکه سال ۵۹ را هم با نگرانی و دغدغه‌های بسیاری که در این زمینه بود، آغاز و طی کنیم.

۲

درگیری‌های جناحی و سیاسی

▽

از همان هفته‌های پیش از پیروزی انقلاب، تقابل جناحهای چپ، لیبرال و نفاق به همراه بقایای رژیم شاه با متن اصلی انقلاب که دارای اندیشه و تفکر ناب اسلامی بود، نمایان شد و پس از ۲۲ بهمن ۵۷ در قالب سهم‌خواهی افراطی شدت گرفت. در انتصاب دولت موقت، برگزاری رفراندوم تعیین نظام آینده کشور، انتخابات مجلس خبرگان قانون اساسی و انتخابات ریاست جمهوری، این اختلافها و تقابل‌ها عمق بیشتری گرفت، به طوری که در آستانه سال ۵۹، قطب‌بندی‌های سیاسی به طور جدی‌تری خودنمایی کرده و چشم‌انداز روشنی از تفاهم و همراهی دیده نمی‌شد.

۳

تصرف سفارت آمریکا

▽

در سیزده آبان پنجاه و هشت، گروهی از دانشجویان معترض به سیاستهای مداخله‌جویانه دولت آمریکا، بدون اطلاع و هماهنگی با مسئولان نظام به سفارت آمریکا در تهران حمله کرده و با اشغال آن تعدادی از کارکنان سفارت را به گروگان گرفتند.

ابتدا انتظار این بود که این مسأله به سرعت حل و فصل شود و ما بسیار کوشیدیم که از تداوم آن جلوگیری کنیم. اما روند حوادث و رویدادهای روزها و ماههای بعد در

جهت خواست ما پیش نرفت. زیرا از یک سو این عمل، سمبل مبارزه ضد آمریکایی مردم ستمدیده ایران شده بود و روح انقلابی تازه‌ای به ملت دمیده بود و از طرف دیگر دولت آمریکا به جای پاسخگویی به حق واقعی ملت ما، با تمام امکانات سیاسی و تبلیغاتی به میدان این مبارزه آمده بود.

ادامه این جریان، سایه سنگینی بر امور داخلی و روابط خارجی کشورمان انداخت و با اینکه امام با احاله مسأله به مجلس آینده و ایجاد حالت انتظار مثبت، از تندی حادثه کاسته بودند، اما در طلیعه سال ۵۹، این مسأله همچنان از مهمترین عوامل تنش و بحران و خطر سازترین مسأله کشور، منطقه و جهان محسوب می‌شد.

۴

انتخاب بنی صدر به ریاست جمهوری

۷

مجموعه حوادث و رویدادهایی که در آستانه انتخابات ریاست جمهوری رخ داد، موجب شد بنی صدر که با زمینه‌چینی‌های فراوان یک‌هفته‌ای میدان مبارزاتی این انتخابات شده بود، برمسند رئیس جمهوری بنشیند.

بنی صدر پس از این انتخاب به تدریج به مرکز ثقل مخالفان انقلاب مبدل گردید و تقریباً تمامی کسانی که به نوعی با نیروهای اسلامی و انقلابی مخالفتی داشتند به گرد او حلقه زدند. حتی گروه نهضت آزادی که تا این تاریخ با او سرمخالفت داشت و با عضویت وی در شورای انقلاب مخالف بود و اعضای آن حتی حاضر نبودند کوچکترین مسئولیتی در دولت موقت به او بدهند، به او تمایل پیدا کرده و در ائتلافی نانوشته به همراه سایر گروه‌ها و اشخاص مخالف، به حمایت و پشتیبانی از بنی صدر پرداختند.

در این میان ما - اعضای روحانی شورای انقلاب - بدون توجه به روحیات و توقعات نابجای آقای بنی صدر، او را به ریاست شورای انقلاب که در حقیقت ریاست قوه مجریه و مقننه به صورت یکجا بود، انتخاب کردیم و برای ایجاد هماهنگی بیشتر و نشان دادن حسن نیت فراوان، پیشنهاد انتخاب وی را به جانشینی فرماندهی کل قوا، به امام دادیم. امام نیز این پیشنهاد را پذیرفتند و وی را به فرماندهی کل نیروهای مسلح

منصوب کردند.

اما این اقدامات در فراهم آوردن شرایط واگذاری مسئولیت‌های بیشتر به بنی صدر از سوی او به ضعف مخالفانش تعبیر می‌شد و او حمایت گسترده مردم در انتخابات را دال بر قدرت سیاسی بی‌چون و چرای می‌دید که به اتکای آن می‌تواند به حذف سایر رقبا اقدام کند. او مشخصاً ما - رهبران روحانی حزب جمهوری اسلامی - را مانع اصلی قدرت سیاسی آینده خود می‌دانست و با شدت و حدت از طریق مصاحبه و نوشتن مقاله به ما حمله می‌کرد. این حملات در آستانه انتخابات مجلس شورا و به ویژه پس از اعلام نتایج آن در فروردین سال ۵۹، بسیار اوج گرفت.

۵

انتخابات مجلس شورا

۷

در فرصت چند ماهه تبلیغات انتخابات اولین دوره مجلس شورا، تقابل‌ها و تضادها به وضوح خودنمایی می‌کرد. نیروهای اسلامی و به اصطلاح خط امامی با اتکای به اکثریت مردم اسلام‌خواه در یکسو و مجموعه جریان‌های لیبرال و ملی‌گرا و التقاط و چپ و شاه‌پرست و عوامل بیگانه که به صورت ظاهری زیر علم بنی صدر، رئیس جمهور وقت و جانشین فرماندهی کل قوا و با پوشش دفتر هماهنگی مردم و رئیس جمهور عمل می‌کردند، در سوی دیگر قرار داشتند.

در طلیعه سال ۵۹ نتیجه انتخابات مشخص و معلوم شد که جبهه اسلامی اکثریت مجلس را در اختیار خواهد داشت، گرچه سرنوشت تعداد زیادی از کرسیهای مجلس به مرحله دوم انتخابات کشیده شد.

در این انتخابات بدنه اصلی نیروهای انقلاب و در پیشاپیش آنها روحانیت و نیروهای پیشتاز حزب اللهی که در جریان انتخابات ریاست جمهوری کلاه سرشان رفته بود، در چند ماه فاصله بین انتخابات ریاست جمهوری و انتخابات مجلس، متوجه غفلت خطرناک گذشته خود شدند و با همه توان و با هوشیاری به میدان آمدند و توانستند خط انحرافی شکل گرفته قبلی را اصلاح نمایند.

طبعاً چنین وضعی برای جبهه مقابل خط امام، تلخ و کمرشکن بود. آنها سرمست از پیرویشان در انتخابات ریاست جمهوری، با شعار ضرورت هماهنگی مجلس با رئیس جمهور و با استفاده از مشکلات ناشی از اوضاع پس از انقلاب و تندرویهای برخی از نهادهای انقلابی و بهره گیری از امکانات تبلیغاتی رسانه های خارجی، امید زیادی به تصاحب سنگر مجلس داشتند. اما چنین شکست بزرگی تعادلشان را به هم زد و به مثابه ریختن بنزین بر آتش اختلافات و تقابل عمل کرد.

علاوه براینها در طول سال ۵۹، مسائل در دسر آفرین مهم دیگری نیز پیش آمد که اگر مسیر آنها تغییر نمی کرد، هر یک از آنها نیز به نوبه خود می توانست سرنوشت دیگری برای انقلاب رقم بزند.

برخی از مهمترین این حوادث، به این شرح هستند:

۶

اقدامات آمریکا در مقابله با ایران

مقابله آمریکا با انقلاب اسلامی تا قبل از تصرف سفارت آن کشور توسط دانشجویان، تا حدود زیادی غیر علنی بود و آنها می کوشیدند با استفاده از عوامل خود برای انقلاب مسئله ساز شوند، اما با بروز این حادثه، مخالفت آمریکاییها و مقابله با انقلاب اسلامی ایران علنی تر گردید و بر شدت آن افزوده شد. تداوم بحران ناشی از تصرف سفارتخانه آمریکا توسط دانشجویان، رویدادهای هر دو کشور ایران و آمریکا را متأثر از یکدیگر کرده و حوادث دو کشور را به هم پیوند زده بود و هیچ یک نمی توانستند خود را از آثار این بحران به دور نگه دارند. این مسأله مایه دلمشغولی هر دو کشور شده و هر تصمیمی در این رابطه در هر دو کشور، بلافاصله اثر خود را در کشور مقابل نشان می داد.

انتخابات ریاست جمهوری آمریکا در پیش بود و به همین دلیل آنها سعی داشتند این بحران را هر چه سریعتر به نقطه پایان برسانند. در این جهت شاه را که به صورت گولی سرگردانی در آمده بود و خود، گروگان این مسأله شده بود، راهی مصر کردند، با این گمان که با طرد شاه، دامن خود را از این غائله بیالایند. اما این کار نه تنها برای آمریکا، راه گشا نشد، بلکه بحران جدیدی هم در روابط قطع شده ایران و مصر به وجود آورد و در نهایت هم نتوانست ایران را که خواستار تحویل و محاکمه شاه بود، راضی سازد و در نتیجه بحران تداوم یافت.

سرانجام دولت آمریکا، در نوزدهم فروردین پنجاه و نه، با ایران قطع رابطه کرد و کمی بعد به همراه دولت انگلیس، کشورمان را مورد تحریم اقتصادی و تجاری قرارداد. جواب قاطع و دندان شکن امام و نیروهای انقلابی مبنی بر خوشنودی از این قطع رابطه، پاسخ این اقدام آنان بود و سودی عایدشان نشد.

در این مسیر نامه عذرخواهی و اقرار به اشتباه آقای جیمی کارتر، رئیس جمهور آمریکا به امام که توسط دولت سوئیس به عنوان حافظ منافع آمریکا در ایران به شورای انقلاب ارائه شده بود، نتیجه ای نداشت و حتی منجر به آن شد که کاخ سفید در یک اقدام نامناسب و غیرمؤثر، ارسال اصل نامه را که در ایران و به دستور امام منتشر شده بود، انکار کرد.

بعد از این وقایع تجاوز نظامی آمریکا به ایران در طیس که به بهانه نجات گروگانها انجام شد، باردیگر غائله لانه جاسوسی را بحرانی تر کرد و به جای نزدیک شدن به حل و فصل مسأله، به توقف کلیه تلاشها منجر شد و بحران به نقطه آغازین خود عقب گرد کرد. البته با رسوایی بیشتر برای آمریکا و سراقازی محسوسی برای ایران.

قصه از این قرار بود که دولت و ارتش آمریکا با یک برنامه به کلی سری و ماهها تمرین و کار اطلاعاتی تعدادی کماندوی آماده را با چند فروند هواپیما و بالگرد پیشرفته به فرودگاه خاکی متروکه ای در دشت طیس اعزام کرد، به این امید که با حمله ای شبانه، آمریکایی های به گروگان گرفته شده را از سفارتخانه خود ربوده و با تبلیغات گسترده آن را به عنوان یک اقدام قهرمانانه در تاریخ ارتش و کاخ سفید آمریکا ثبت کنند و برگ برنده ای در انتخابات به دست آورند.

اما تقدیر و قدرت‌نمایی الهی نتیجه را معکوس کرد. با خرابی و انهدام و آتش سوزی چند فروند از هواپیماها و بالگردها و هلاکت چند مأمور متجاوز، عملیات شکست خورد و باقیمانده نیروهای عملیاتی با به جای گذاشتن اسناد و مدارک مهمی، از معرکه گریختند. خبر شکست این عملیات تجاوزکارانه همچون صاعقه‌ای بر کاخ سفید و پنتاگون و سیا فرود آمد و رسوایی ماندگاری بر حیثیت آمریکا ثبت کرد. امام راحل «دانه‌های ریز رملهای صحرای طبس» را مأموران الهی خواندند که از حق دفاع کرده و بر باطل تاختند.

ماجرای طبس به خاطر علانمی که نشان از همکاری بعضی از عناصر داخلی با آمریکا داشت و بخصوص اقدام بنی‌صدر و عوامل او در برچیدن بعضی از ابزار دفاعی از نقاطی خاص و نیز بمباران بخشی از امکانات باقیمانده آمریکاییها در منطقه پشت‌بادام که می‌توانست اسناد مهمی را در خود داشته باشد، زمینه چالش جدید داخلی را در پی داشت. اما مسأله به نحوی مهار شد و به همین جهت اسراری گشوده نشد و حقایقی نامکشوف ماند.

از آنجا که این اقدام خام آمریکاییها می‌توانست گره حادثه لانه‌جاسوسی را کورت‌تر کند، بعضی از ناظران براین باورند که عوامل سازمان جاسوسی اسرائیل (موساد)، می‌توانند دست‌اندرکار این توطئه باشند.

به هر حال با تدبیر امام و حزم و دوراندیشی مجلس شورای اسلامی در تعیین شرایط آزادی گروگانها و پذیرش این شرایط از طرف آمریکاییها، بالاخره گروگانها در اول دی ماه پنجاه‌و نه آزاد شدند و مرحله حاد بحران پایان پذیرفت. اما این فرجام برای حاکمان کاخ سفید آفاقه‌ای نکرد و جیمی کارتر دمکرات، جای خود را به رقیب دیرینه‌اش رونالد ریگان جمهوری خواه داد. همچنین آثار فراوان مثبت و منفی این حادثه، از آن زمان تاکنون برای دو کشور و منطقه ادامه دارد.

۷

جنگ تحمیلی

۷

مهمترین چالش سال ۵۹ که سالهای بعد را هم تحت‌الشعاع قرار داد، تجاوز

دولت بعث عراق به ایران اسلامی است. از اوایل این سال و چندین ماه پیش از شروع رسمی جنگ، عوامل حزب بعث عراق اقدامات ایدئولوژیک خود را در مرزها و داخل خوزستان و کردستان، آغاز کرده و در مراکز بین‌المللی و منطقه‌ای به بهانه دفاع از منافع اعراب و عربی دانستن سه جزیره ایرانی تنب کوچک و بزرگ و ابوموسی، قدرت‌نمایی نموده و برای ایران دردسر می‌آفریدند و در اقدامات خود از حمایت کشورهای اردوگاه‌های غرب و شرق و ارتجاع منطقه برخوردار بود.

این مزاحمت‌ها به قدری زیاد است که حجم مکاتبات اعتراضی وزارت امور خارجه ایران با مجامع بین‌المللی در این ارتباط، خود به کتابی قطور تبدیل شده است. البته در این مقطع زمانی به جهت اختلاف رئیس‌جمهور و مجلس و دولت، وزارت امور خارجه فاقد وزیر و راکد بود و همین وضع هم عراق را در مراکز جهانی مبسوط‌الید ساخته بود. علاوه بر این، فشار سنگین رژیم بعث بر مردم عراق و اخراج دهها هزار نفر از شیعیان و مردمی که اصالت ایرانی داشتند از عراق به ایران، بر حجم این آزارها و مزاحمت‌ها افزوده بود.

تجاوز رسمی رژیم بعث عراق زمانی آغاز شد که ایران آمادگی ورود به جنگ را نداشت. ارتش در حال تصفیه و بازسازی بود. رابطه‌اش با منابع لجستیک قطع بود. سپاه پاسداران خیلی جوان بود و هنوز به فاز نظامی وارد نشده بود. بسیج، فرزند سپاه تازه متولد شده بود و سازماندهی گسترده‌ای نداشت.

در مرکز کشور اختلافات بین جناح‌ها و ناسازگاری‌های بنی‌صدر، مدیریت کشور را فلج کرده بود، دولت رجایی و رئیس‌جمهور در چالش بودند و بسیاری از وزرا و مدیران تعیین نشده بودند. این همه نابسامانی و سابقه تجاوز آمریکا به طبرستان و کودتای نوژه، وضع ناپایدار و عدم ثبات را نشان می‌داد و دشمنان انقلاب اینها را بزرگتر از آنچه بود جلوه می‌دادند. محاسبات بعثی‌های عراق و حامیان‌شان این بود که با سرعت و به آسانی به اهداف تجاوز خود که حداقل آن جداسازی خوزستان و حد اعلای آن سقوط انقلاب اسلامی بود، دست می‌یابند.

عراقی‌ها از تهاجم وسیع هوایی در آغازین روز جنگ نتیجه‌ای به دست نیاورند و حمله مؤثر و سنگین نیروی هوایی ایران، ضربه‌ای کاری بر آنها وارد کرد. نیروی دریای

ایران نیز با حمله‌ای گسترده، قدرت دریایی نظامی عراق را بکلی از کار انداخت و همزمان نیروی زمینی ارتش و سپاه و رزمندگان مردمی توانستند پیشرفت ارتش بعث عراق را بگیرند و آنها را در خاک ایران زمینگیر کنند.

فرماندهی بنی‌صدر بر نیروهای مسلح و ناسازگاری او با نیروهای مردمی و سپاه و بسیج هم، کار جنگ را مشکل کرده بود. در حالی که در پنج استان غربی و جنوبی کشور، بخشی از اراضی ما در اشغال دشمن بود و بیش از یک میلیون نفر از مردم محروم و مظلوم مناطق مرزی آواره شده بودند، جبهه‌های جنگ عملاً تا آخر سال بدون جهش خاصی بود.

خرمشهر عزیز در اشغال دشمن بود و خونین شهر شده بود. آبادان پراج از آبادی افتاده بود و تخلیه گردیده بود. تولید نفت و گاز به پایین‌ترین حد خود رسیده بود. دشت‌آزادگان، مهران، دهلران، قصرشیرین و دهها شهر و روستای دیگر در اشغال دشمن بود و دشمن بعضی پس از زمینگیر شدن و ناامیدی از پیروزی، به فکر شرارت‌های غیرمتعارف جنگ افتاده و با پرتاب موشک و بمباران‌های بیرحمانه، مردم شهرها را آزار می‌داد. مراکز جهانی و ابرقدرت‌ها نیز با دادن چراغ سبز به این شرارت‌ها، بعضی‌های نانجیب را تشویق می‌کردند و همزمان خود آنها نیز دایره محاصره اقتصادی و تحریم ایران انقلابی و اسلامی را تنگ‌تر می‌کردند.

در این میان سروکله افرادی به عنوان میانجی پیدا شد که گرچه بعضی‌ها با نیت خیر می‌آمدند، ولی معلوم بود که هدف کلی از این میانجیگری‌ها، نجات صدام از محاصره خودساخته بود، آن هم به صورتی که آتش بس برقرار باشد و عراقی‌ها در خاک مقدس ایران مانده و اراضی اشغال شده را اهرم فشار بر ایران جهت گرفتن امتیاز برای صدام و عامل تحقیر انقلاب نمایند.

ایران با رهبری قاطع امام موضع عادلانه و شجاعانه‌ای ابراز می‌کرد و به همه میانجی‌ها چنین پاسخ می‌داد که هرگونه مذاکره و آتش بس بعد از خروج نیروهای اشغالگر خواهد بود. آنها می‌دانستند که ایران پس از حل مشکل مدیریت جنگ و آماده‌سازی نیروهای داوطلب و به خدمت گرفتن سلاح‌ها و امکانات فراوان نظامی موجود در ارتش، از حالت سکون در برابر دشمن خارج و اقدام به تهاجم برای اخراج

متجاوزان و تعقیب آنها در داخل خاک عراق خواهد کرد که بعداً هم چنین شد. البته عدم وجود سازمان مناسب از پیش طراحی شده برای دوران جنگ مشکلاتی را تحمیل کرد که با اقداماتی نظیر تشکیل شورای عالی دفاع با اختیارات فوق العاده و تشکیل ستاد بسیج اقتصادی برای تأمین نیازهای ضروری و فوری مردم و رزمندگان، تا حدودی رفع مشکل شد. هر چند که هر یک از آنها نیز مشکلاتی را در تداخل با اختیارات و مسئولیت‌های ارگانهای دیگر خلق کرد که چالش آفرین بود.

در این میان غائله کردستان با کمکهای فراوان رژیم بعث عراق و استعمارگران غرب و شرق و فراریان ضدانقلاب و گروهکها گسترش یافت. فتنه منافقین هم با یارگیری بیشتر و تهیه سلاح و امکانات و اطلاعات و پیوند با لیبرالها و گروهک‌های دیگر ضدانقلاب و توسعه همکاری با بیگانگان اوج گرفت و هر دو امر مشکلات زیادی برای کشور و انقلاب به بار آورد.

۸

کم‌تحرکی دیپلماسی خارجی

▽

در روزهایی که دولت بعث عراق با حمایت قدرتهای خارجی و برخی از دولتهای عربی، جو تبلیغاتی سنگینی علیه ایران و انقلاب اسلامی ایجاد کرده بود، کم‌تحرکی دستگاه دیپلماسی کشور که به دلیل عدم تفاهم رئیس جمهور و نخست وزیر برسر انتخاب وزیر امور خارجه پیش آمده بود، کشور را در عرصه خارجی با بحران سیاسی روبرو ساخته بود و در ایامی که تحولات پرشتاب ایران و جهان ایجاب می‌کرد که سفرهای سیاسی مؤثری انجام شود، خلأ حضور نمایندگان سیاسی ایران در جهان و بخصوص در کشورهای اسلامی و عربی مشکل‌زا شده بود. در چنین وضعیتی بخشی از تلاشهای ما معطوف به حل مشکلات ناشی از این بحران سیاسی شد و در همین ارتباط به عنوان رئیس مجلس با دعوت مسئولان کشورهای الجزایر، لیبی، سوریه و لبنان، در اواخر آبان ۵۹ سفری طولانی به این کشورها نمودم.

سوریه و لیبی در جنگ هوادار ایران بودند و الجزایر و لبنان جانب بیطرفی

داشتند. ولی به هر حال مردم این کشورها با توجه به تبلیغات گسترده‌ای که عراق و دوستانش درخصوص معرفی کردن این جنگ به عنوان جنگ عرب و عجم داشتند، نمی‌توانستند تحت تأثیر تمایلات عربی نباشند.

در این سفر طولانی تلاش کردیم از طریق مصاحبه‌ها، بیانیه‌ها و سخنرانی‌ها در پارلمان‌ها و اجتماعات و مباحثه‌ها، تا حدود زیادی تبلیغات دشمن را خنثی کرده و از این طریق برافکار عمومی مسلمانان و اعراب تأثیر بگذاریم و امکاناتی هم برای نیازهای جبهه تهیه کنیم.

خاطراتی که در این زمینه در کتاب آمده است، گویای نیاز کشور و تلاشهای ماست.

۹

بنی‌صدر و رویارویی با نیروهای انقلابی

۷

مجموعه چالشهای نیروهای اسلامی و انقلابی با جناح بنی‌صدر، فصل مهمی از تاریخ حوادث کشورمان در سالهای ۵۸ و ۵۹ است.

بنی‌صدر که مغرور از پیروزی در انتخابات ریاست جمهوری بود، پس از اطمینان از حمایت مجاهدین خلق، لیبرالها و مجموعه گروههای مخالف انقلاب از خود، بر شدت مخالفتش با نیروهای انقلاب افزود. از همین رو با مشخص شدن پیروزی نیروهای اسلامی و انقلابی در انتخابات مجلس شورا و ناتوان شدن رئیس‌جمهور در هماهنگ کردن مجلس با خود، مخالفت او با مجلس و نیروهای انقلابی علنی‌تر و جدی‌تر شد. این مخالفت تا به آن حد رسید که هر حرف و حرکتی که در تضاد باخواست بنی‌صدر بود، از طرف او به عنوان یک توطئه مطرح می‌شد و او می‌کوشید با جنجال آفرینی پیرامون آن حرکت، به مقصود خود برسد.

از جمله این موارد می‌توان از ادعای کودتای خزنده توسط شهید آیت‌علیه او که رسانه‌های ضدانقلاب و خارجی و محافل لیبرالها، آن را که در اصل مسأله ساده‌ای بود و آنها آنرا با جنجال آفرینی به یک چالش جدی تبدیل کردند، نام برد.

شهید آیت و همفکرانش بی‌پروا معمولاً در جلسات و رسانه‌ها صریحاً اهداف و مواضع رئیس‌جمهور را مورد انتقاد قرار می‌دادند. در این میان اطرافیان بنی‌صدر به یک نوار گفت‌وگوی آیت در یک جلسه کوچک و خصوصی دست یافته بودند که صریح‌تر و تندتر از اظهارات علنی و رسمی او بود. این سخنان برای بنی‌صدر بهانه‌ای شد که با استفاده از آن، انجام کودتای خرنده بر علیه خود را مطرح کند و بر علیه حزب جمهوری اسلامی جوسازی کند.

با این اقدام مدتی طولانی وقت گرانهای کشور و مسئولان را تلف کردند و طبعاً برخوردهای این چنینی و رد و بدل تهاجم‌ها باعث عمق بیشتر کینه‌ها و سخت شدن تفاهمها می‌شد که این چنین هم شد.

بنی‌صدر حتی از برخی از رویدادهای زشت و ناپسند در این مسیر بهره‌می‌جست و آنها را بهانه اختلاف و تنش می‌ساخت. از آن جمله مسأله نامطبوع حرکت چماقداران بود که فصل تاریکی در تاریخ مشاجرات جناحی ایجاد کرد. این حرکت توسط گروههای تند و عصبانی مزاجی از هر دو طرف شکل گرفته بود که در برنامه اجتماعات و سخنرانی‌های طرف مقابل اختلال می‌کردند و معمولاً منجر به زد و خورد می‌شد و خوراک دلچسبی برای رسانه‌های خارجی و ضدانقلاب می‌ساخت و در عین حال موانع جدی در راه به‌ثمر رسیدن تلاشها انجام گرفته برای تفاهم بود.

سرانجام آشکار شد که عوامل نفوذی اجانب و دشمنان در شروع و ادامه این رویه ناپسند دخیل هستند و این کار در واقع بخشی از طرح ایجاد آشوب و جلوگیری از استقرار امنیت در جامعه ایران انقلابی بود.

جدای از اینها مقاله‌ها، مصاحبه‌ها و سخنرانی‌های آشوب برانگیز بنی‌صدر در محافل و مجالس عمومی، از جمله سخنرانی وی در مراسم شهدای ۱۷ شهریور تهران و نیز مجموعه مقاله‌ها و مصاحبه‌های روزانه و مستمر او که در روزنامه انقلاب اسلامی چاپ می‌شد و همراهی‌های او با توطئه‌های ضدانقلاب در دامن‌زدن به شایعات جهت‌دار، نظیر شایعه شکنجه در زندانها، در طول سال ۵۹ تداوم داشت و چالشها و بحرانهای بسیاری ایجاد کرد. به‌طوری که از جلسات فراوانی که برای ایجاد تفاهم و همکاری، تشکیل می‌شد، با اینگونه اقدامات، نتیجه‌ای عاید نمی‌گردید و آتش

اختلافات، هر روز شعله‌ورتر می‌شد.

در این میان منازعات مستمر و گسترده بنی‌صدر و شهید رجایی و اعضای دولت و نیز سخنرانی وی در میتینگ ۱۴ اسفند دانشگاه تهران به جهت تأثیرات نامطبوعی که بر روند جریان‌های سیاسی کشور داشت و موجب چالش‌های گسترده‌ای، در سطح کشور شد از بقیه حوادث برجستگی بیشتری پیدا کردند.

۱۰

تشکیل دولت شهید رجایی

▽

تصاحب تقریباً اکثر کرسیهای مجلس توسط نیروهای خط امامی که با افکار و برنامه‌های رئیس‌جمهور سازگاری نداشتند، تفاهم بر سر انتخاب نخست‌وزیر و وزرا را دشوار کرد، زیرا افرادی که مورد قبول بنی‌صدر بودند، مورد پذیرش نمایندگان نبودند. به همین دلیل اولین چالش بین رئیس‌جمهور و مجلس بر سر انتخاب نخست‌وزیر که بایستی پس از معرفی از طرف رئیس‌جمهور از مجلس رأی تمایل می‌گرفت آشکار شد. سرانجام پس از مشاجرات و تنش‌های مکرر، شهید رجایی به این سمت پذیرفته شد که تقابل جدی با بنی‌صدر داشت تا آنجا که بنی‌صدر به او لقب توهین‌آمیز «خشک سر» داده بود.

بعد از این مرحله بلافاصله چالش دیگری بین آقایان رجایی و بنی‌صدر بر سر انتخاب وزرا آغاز شد. به عدد اعضای کابینه اختلاف و مشاجره پیش آمد. در همه مراحل میانجیگری‌هایی از سوی امام و ما و دیگران هم می‌شد. هر دو طرف هم برای تصمیم‌گیری مشکلاتی داشتند. آقای بنی‌صدر درگیر جلب موافقت اطرافیانش بود و آقای رجایی هم ناچار بود رأی مجلس را با خود داشته باشد. چند ماه طول کشید تا کابینه تکمیل شد. به تدریج وزرا را برای گرفتن رأی اعتماد به مجلس می‌آوردند و در این میان خلأ وزرا در جاهایی مثل وزرات امور خارجه و وزارت امور اقتصادی و دارائی، صدمه‌ها و مشکلات جدی دربر داشت.

ماجرای طولانی این چالش در کتاب حاضر آمده است و خوانندگان خواهند دید

که از این رهگذر چه مشکلاتی پیش آمده و چه زیانهایی به کشور تحمیل شده است.

۱۱

حادثه ۱۴ اسفند دانشگاه تهران

▽

در روزهای پایانی سال ۵۹، شکاف سیاسی بین نیروهای اسلامی و انقلابی از یکسو و بنی صدر و حامیان وی از سوی دیگر، عمیق تر و گسترده تر شده بود و تلاش ها برای رسیدن به نقطه تفاهم و همکاری نمود و حاصلی نداشت.

در چنین اوضاع و احوالی بنی صدر مغرور از حمایت و پشتیبانی نیروهای داخلی و خارجی مخالف نظام، تصمیم گرفت با همکاری مجاهدین خلق، لیبرال ها و سایر همفکرانش، و با نمایش قدرت سیاسی، بر سر نوشت کشور مسلط شود.

با چنین هدفی، به مناسبت سالگرد درگذشت دکتر محمد مصدق میتینگ وسیعی در زمین چمن دانشگاه تهران و با حضور کلیه مخالفان نظام تدارک دیدند.

در این میتینگ که با درگیری و تشنج بین نیروهای موافق و مخالف همراه شد، اظهارات نسنجیده بنی صدر که ناشی از غرور و سرمستی بود و منظره خودنمایی چهره های بدنام و ضدانقلابی که به دور رئیس جمهور جمع شده بودند، همچنین رفتار ناشایست عوامل رئیس جمهور و منافقان با مردم منتقد، نگرانی های جدی در بین جامعه و مسئولان بویژه در نزد شخص امام به وجود آورد. علاوه بر عکس العملهایی که در خود دانشگاه به وجود آمد، امواج شدید انتقادات و عکس العمل ها از یکسو و دفاع های نامقبول خود آنها از سوی دیگر، چالش های خطرناکی را در سطح کشور موجب شد. سرانجام با دخالت امام و به میدان آمدن قوه قضاییه و تشکیل پرونده و تعیین هیأت تحقیق از سطح تنش ها کاسته شد. نهایتاً نتیجه جلسه سران کشور در منزل امام که چند روز بعد از این حادثه و برای حل اختلاف ها و کاهش تنش ها تشکیل شد، منجر به بیانیه کارساز امام در پایان سال ۵۹ گردید، این بیانیه از شدت این حادثه و عواقب آن کاست و مخالفان و مستقدان رئیس جمهور را بی نیاز از پیگیری جدی تخلف ها کرد ولی آثار مخرب این حادثه ماهها بر فضای کشور سایه افکند.

علاوه بر این رویدادها، حوادث دیگری نیز در سال ۵۹ به وجود آمد که توجه به زمینه‌ها و پیامدهای برخی از آنها، می‌تواند تصویر روشن‌تری از این سال ارائه کند. این رویدادها عبارتند:

۱۲

شکل‌گیری انقلاب فرهنگی در دانشگاه‌ها

▽

نفوذ گروه‌های ضدانقلاب در دانشگاه‌ها و سوءاستفاده از محیط پراشتاب آن برای گسترش فعالیت‌های سیاسی و اعمال مخالفت علیه انقلاب، از مشکلات جدی سالهای آغازین انقلاب بود. نظام مایل بود که بر فضای آزاد جامعه و دانشگاه صحنه‌گذارده و مانع ابراز نظر و فعالیت‌های سیاسی نشود. اما گروه‌های سیاسی از این تسامح و تحمل نظام سوءاستفاده کرده و به تدریج بخشی از محوطه دانشگاه‌ها را انبار اسلحه کرده و مانع تحصیل دانشجویان علاقه‌مند به تحصیل می‌شدند.

جدای از این، بسیاری از اقدامات فسادانگیز ضدانقلابی و شورش‌های داخلی را نیز از این مکان‌ها هدایت و سازماندهی می‌کردند و مزورانه در کنار حرکت‌های تجزیه‌طلبانه کردستان، ترکمن صحرا، خوزستان و آذربایجان قرار می‌گرفتند.

در مقابل، اکثریت دانشجویان متعهد از این شرارت‌ها به تنگ آمده و نمی‌خواستند با عمل متقابل فضا را ناامن‌تر کنند و تنها به شکایت، انتقاد و اعتراض اکتفا می‌کردند. اما ضدانقلاب با هدف به هم ریختن آرامش کشور، زمینه‌درگیری بیشتر را فراهم می‌آورد و رسانه‌ها و عمال اجانب هم به آن دامن زده و برآتش آن می‌دمیدند.

سرانجام دانشجویان و اساتید متعهد دانشگاه دست به کار شدند و خواستار انقلاب فرهنگی و تعطیلی دانشگاه‌ها شدند. امام و شورای انقلاب هم با اصرار آنان راضی به مداخله برای حل و فصل این مسئله شده و در نهایت با تعطیلی دانشگاه‌ها و صدور فرمان امام برای تشکیل ستاد انقلاب فرهنگی در اواخر خرداد ۵۹، تلاش برای اصلاح نظام آموزشی کشور در عمل آغاز شد.

با تعطیلی دانشگاه‌ها، ستاد انقلاب فرهنگی علاوه بر برنامه‌ریزی برای اصلاح

متون و مطالب مورد نیاز دانشجویان، اقداماتی نیز برای بهره‌گیری بهتر از وقت آزاد استادان و دانشجویان به عمل آورد که نتیجه آن حضور بیشتر این قشر در میان مردم و روستائیان بود، که این امر هم برکاتی برای انقلاب به همراه داشت.

۱۳

چالش‌های مدیریتی رادیو و تلویزیون

▽

تأثیر رادیو و تلویزیون بر افکار جامعه و نیاز گروه‌ها و جریان‌ها به این رسانه ملی و اختلافات جناحی و بانندی بر سر مسائل فراوان، زمینه علاقه‌مندی دسترسی و نفوذ در این رسانه بود و بسیاری تلاش داشتند سهمی در اثرگذاری بر روی آنتن آن داشته باشند. از سویی امام به اهمیت نقش این رسانه توجه داشتند و مراقب بودند که در خدمت مردم و انقلاب باشد، نه در مسیر اهداف ضدانقلاب. شورای انقلاب، دولت موقت، احزاب و بنی‌صدر هم در این مسأله حساسیت‌هایی داشتند و زمینه چالش برسر مدیریت آن تقریباً در تمامی سالهای اول انقلاب وجود داشت. با اینکه قانون اساسی ساختار مدیریت آن را مشخص کرده بود، اما هیچ‌گاه در این مورد بدون چالش نبودیم. خوانندگان می‌توانند مسائل پیش آمده در اثر تغییر مدیریت‌ها در این رسانه و ضرورت‌ها و پیامدهای تصویب قانون اداره رادیو و تلویزیون در مجلس را، در کتاب ملاحظه کنند.

۱۴

کودتای نوژه

▽

هفته‌ها قبل از زمان اجرای برنامه توطئه کودتای نوژه، جسته و گریخته اطلاعاتی دریافت شد که مجموعه‌ای از سلطنت‌طلبها و ملی‌گراهای ضدانقلاب، با هدایت و حمایت آمریکا در صدد کودتا هستند.

ارتش و سپاه و مسئولان امور اطلاعاتی مأمور پیگیری شدند و توانستند با کمک

گزارشهای مردمی و اطلاعات بعضی از افراد نادم که ظاهراً از همراهان اولیه کودتا بودند، تمامی زوایای آن را کشف کنند.

در آستانه شروع برنامه کودتا، تقریباً تمامی بخشهای عملیاتی آن زیر ضربه نیروهای انقلابی قرار گرفتند. چنانچه گروهی از آنها در پایگاه هوایی همدان که کانون اصلی شروع عملیات بود، بازداشت شده و جمعی هم قبل از رسیدن به پایگاه در مسیر حرکت دستگیر گردیدند. جمع دیگری نیز که در پارک لاله تهران برای آمادگی مقدماتی گرد هم آمده بودند، محاصره و دستگیر شدند. کمی بعد هم با اطلاعات به دست آمده از همین دستگیرشدگان سایر عناصر کودتا گرفتار و معدودی هم به خارج از کشور فرار کردند. برخی هم که ابداً از خارج نیامدند.

البته اگر کودتاگران حتی در مرحله اول عملیاتشان توفیق به دست می‌آوردند، با چالش بعدی که رودرویی با مردم انقلابی و مسلمان بود، مواجه می‌شدند. اما لطف خداوند و هوشیاری مردم و مسئولان این چالش بالقوه را تبدیل به سرمایه‌ای برای شناخته شدن قدرت، ابهت و استحکام نظام و ضعف و خیانت و بی‌عرضگی دشمنان داخلی و خارجی کرد.

من در یک برنامه زنده رادیویی، در حدود دو ساعت توضیحات جامعی درباره کودتا و شکست آن به اطلاع مردم رساندم. همچنین به تمامی سئوالاتی که مردم می‌پرسیدند و فراوان هم بود، برای رفع ابهام‌ها و جلوگیری از شایعات احتمالی پاسخ دادم. الحمدلله رب العالمین.

گرچه رویدادهای منطقه‌ای و جهانی در نگاه اول نبایستی به عنوان چالش‌های ایران و انقلاب محسوب شوند، ولی با توجه به آثار و تبعات این رویدادها می‌توان آنها را نیز در این فهرست قرار داد. یکی از مهمترین وقایع منطقه‌ای تأثیرگذار در ایران، مسأله اشغال افغانستان توسط نیروهای نظامی شوروی بود.

اتحاد جماهیر شوروی پس از احساس عجز دولت‌های دست‌نشانده‌اش در

افغانستان در مقابل مجاهدین اسلامی و ملی افغان با یک اشتباه استراتژیک تصمیم به اعزام نیروی نظامی عظیمی به افغانستان و اشغال این کشور گرفت. می‌دانیم که روسها از قرن‌ها پیش آرزوی رسیدن به آبهای گرم جهان از طریق سواحل اقیانوس هند را در سر داشتند و این بار با اشغال افغانستان و تصور هرج و مرج طولانی در ایران در اثر انقلاب اسلامی که در چالش سختی با اردوگاه غرب همراه بود، فرصت را برای تعبیر این رویای شیرین مناسب می‌دیدند.

انقلاب اسلامی ایران از جهاتی چون مخالفت با اشغال یک کشور مسلمان و همسایه، ناامنی‌های مزمن در مرزهای طولانی خود با افغانستان، خطر مهاجرت وسیع افغانه به ایران و مخالفت سرسخت با حضور شوروی در سواحل جنوب که به احتمالی قوی دنبال معبری از طریق ایران یا پاکستان بودند، نمی‌توانست در مقابل این رویداد مهم بی‌تفاوت باشد. از همین رو با صراحت موضع حق خود را به شوروی و جهانیان اعلام کرد و حمایت خود از مجاهدان افغان در مقابل اشغالگران را پنهان نکرد. این مواضع حق، انسانی و اسلامی ایران، برای شوروی گران تمام شد.

از جمله اثرات منفی اعلام مخالفت ایران با تجاوز شوروی به افغانستان، تقویت همکاری شوروی با دولت متجاوز بعث عراق در جنگ علیه ایران، تحریک عوامل کمونیست در داخل ایران برای مقابله با دولت و نیز عدم مخالفت با مواضع اردوگاه غرب در مراکز جهانی، درباره مسائل مربوط به ایران بود.

در این میان حضور میلیون‌ها آواره فقیر افغانی در ایران و هزینه گزافی که برای انقلاب بخصوص در زمان جنگ داشت، همچنین تأثیری که این آوارگان بر مسئله حاد اشغال و نیازهای مصرفی کشور داشتند و نیز فشاری که از ناحیه تظاهرات مکرر آنها علیه شوروی که گاهی تا اشغال نمایندگیهای شوروی پیش می‌رفت، چالشهای بسیاری را از نظر امنیتی، سیاسی و اجتماعی برای جمهوری اسلامی بوجود آورده بود.

بسم الله الرحمن الرحيم

دفتر نشر معارف انقلاب در یک دهه فعالیت مستمر و آگاهی بخش خود، توانسته است، افق‌های جدیدی از تاریخ معاصر ایران به ویژه تاریخ انقلاب شکوهمند اسلامی را به علاقه‌مندان و فرهیختگان جامعه عرضه کند.

کتابهای عرضه شده از سوی دفتر نشر معارف انقلاب تحت عناوین «دوران مبارزه»، «عبور از بحران»، «پس از بحران»، «آرامش و چالش» و «انقلاب و پیروزی» از جهات مختلف، حاوی ویژگیهای منحصر به فردی بوده است.

نقش حساس و تعیین کننده آیت‌الله هاشمی رفسنجانی در فراز و نشیب‌های مختلف انقلاب اسلامی و حضور ایشان در مراکز تصمیم‌سازی نظام خصوصاً در دهه اول انقلاب اسلامی، موجب توجه بیش از پیش پژوهشگران به کتابهای انتشار یافته از سوی دفتر نشر معارف انقلاب شده است.

برای پوشش کامل دوره نهضت اسلامی، روند پیروزی انقلاب و سالهای پس از پیروزی انقلاب اسلامی، تلاش براین بوده است که خلایی در خاطرات سالهای مختلف این دوران به وجود نیاید. کتاب «دوران مبارزه» به ذکر کامل سرچشمه‌های آغاز نهضت اسلامی و دوام و قوام آن و در نهایت پیروزی انقلاب اسلامی پرداخته است. خاطرات روز نوشت آیت‌الله هاشمی رفسنجانی نیز از ابتدای بهار سال ۱۳۶۰ به نگارش درآمده

است که کتابهای «عبور از بحران»، «پس از بحران» و «آرامش و چالش» حاصل این یادداشت‌های روزانه بوده است.

در این میان، خلایی در دوره پیروزی انقلاب تا ابتدای سال ۱۳۶۰ یعنی خاطرات سالهای ۵۷، ۵۸ و ۱۳۵۹ وجود داشت که بحمداله با یک کار مناسب و علمی، وقایع این سالها، با استفاده از منابع مختلف و به سبک کتاب «دوران مبارزه» تدوین و آماده انتشار شد.

سال گذشته بخش اول این خاطرات، با عنوان «انقلاب و پیروزی» که کارنامه و خاطرات سالهای ۱۳۵۷ و ۱۳۵۸ را شامل می‌شد، به دست نشر سپرده شد و به جامعه فرهنگی کشورمان عرضه گردید و اکنون ادامه آن خاطرات با عنوان «انقلاب در بحران»، که مربوط به کارنامه و خاطرات سال ۱۳۵۹ می‌باشد، تقدیم علاقه‌مندان و فرهیختگان ارجمند می‌شود.

سال ۱۳۵۹ در تاریخ انقلاب اسلامی از سالهای بسیار مهم و قابل توجه در تحولات بعدی انقلاب، محسوب می‌شود. آغاز بکار مجلس شورای اسلامی، تشکیل دولت شهید رجایی و آغاز جنگ تحمیلی عراق بر علیه ایران، در کنار چالشهای سیاسی ناشی از اختلافات درونی مسئولان نظام، رویدادهای مربوط به این سال را از سالهای دیگر ممتازتر ساخته است.

امید است مطالعه این کتاب، بتواند پژوهشگران و علاقه‌مندان تاریخ معاصر ایران را با تحلیلهای و ناگفته‌های بیشتری از سالهای آغازین انقلاب اسلامی، آشنا سازد.

دفتر نشر معارف انقلاب، در تلاش است برای سهولت کار محققان، پژوهشگران و علاقه‌مندانی که کتاب حاضر را مطالعه می‌کنند، متن کامل کلیه سخنرانی‌ها و مصاحبه‌هایی که در این کتاب به آنها اشاره شده است، به طور مستقل، تنظیم و منتشر نماید تا خوانندگان محترم با مطالعه آنها، زمینه ذهنی مناسبی از اوضاع و احوال آن سالها به دست آورند و برخی از مطالب را که به طور مجمل و مختصر به آن اشاره شده است، کامل‌تر مطالعه نمایند.

همچنین در این کتاب علاوه بر متن خاطرات و تعداد مناسبی از عکسها و اسناد مرتبط، روزشمار وقایع انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۹ نیز ارائه شده است که در ایجاد

آگاهی از دلایل وقوع حوادث و رویدادهای آن روزها، کمک شایانی به خوانندگان خواهد نمود.

دفتر نشر معارف انقلاب، رجاء واثق دارد که این کتاب نیز همانند بسایر آثار مربوط به آیت الله هاشمی رفسنجانی، مورد اقبال و توجه اندیشمندان و فرهیختگان جامعه واقع خواهد شد و فرهیختگان گرامی مسئولین این دفتر را از راهنمایی و ارشادات خود بهره مند خواهند ساخت.

لازم می دانم از تلاشهای مجدانه جناب آقای عباس بشیری و همکاران ایشان در تهیه و تنظیم این کتاب و نیز از سایر همکارانم در دفتر نشر معارف انقلاب قدردانی و تشکر نمایم.

محسن هاشمی
دفتر نشر معارف انقلاب